

Databázové systémy

palovska@vse.cz

Další zdroje k předmětu

- <http://nb.vse.cz/~palovska/uds>
  - <http://nb.vse.cz/~palovska/uds/uds.ppt>
  - <http://nb.vse.cz/~palovska/uds/tskripta.zip>
    - spíše k bakalářskému základu o DB

Co je databáze?

- Mnoho dat
- Organizovaných
  - jak?
- Ochrana a správa přístupu
- Kdo co = role
- Aplikace, jejich typy
- Jak se to dělá (od začátku)

Jak jsou data organizovaná?

- Co je relační model...
- Co bylo předtím? (A je to pořád.)
- Co následovalo po relačním
  - Objektové db
  - „Objektově relační“
- Jiný směr
  - Multidimenzionální (OLAP kostky)
  - XML
  - Proudý dat

Relační model

- Relace = tabulky
- Pole = sloupce
  - Datové typy
  - Sémantika: název, popis
  - Doména?
- Řádky = záznamy
  - Identita
  - Vztahy mezi řádky...
- Cizí klíče = základ relačního modelu

Co znamená relační model

- Mnohost, vícenásobnost vlastní entitám
  - je začarována do obtížných sestav tabulek
- Hierarchické složení
  - je buď rozloženo a zanedbáno
  - nebo je začarováno do mnoha cizích klíčů
- Identita závisí na sémantickém „primárním“ klíči
- Realizace relačního modelu (implementace v DBMS)
  - způsobila chudost výběru efektivních „datových typů“

Objektové principy v DB

- Objektová identita
  - ID záznamu objektu, jedinečný a nevýznamový
- Vztahy
  - pomocí REF jakožto atributu
  - vícenásobný vztah jako SET(REF...)
  - (nejsou potřeba cizí klíče?)
- Komplexní objekt zaznamenán jako celek, rozklad je sice možný, ale ne nutný
- V principu otevřená množina „typů“

Objektová identita

- „Primární klíče“ jen pro vyhledávání, není třeba „primární“, stačí „klíče“
- Vztahy pomocí OID a REF
- Důsledky:
  - snazší formulace požadavku na související data
  - kolize z nepořádku v aplikační oblasti není v db fatální
    - za „klíče“ zodpovídají lidé

Mnohost, vícenásobnost

- Konstrukce SET, MULTISSET, LIST, ARRAY
- Jazyk pro náležení do množiny
  - IN
- U vztahů reverzní vztah, konzistenci má (?)
hlídat DBS
  - může být též SET... (n:m)

Celek a složky

- Konstrukce STRUCT
  - každá složka má jméno
  - ve všech úrovních
- Možno rozložit a složit něco jiného v dotazech

Manipulace s objekty

- Objektově orientovaným jazykem
  - uložit
  - změnit hodnotu
  - zavolat metodu třídy
- DSMS mu rozumí
  - netřeba middleware, frameworky...

Zapouzdření

- Vlastník objektu mění hodnotu
- Ostatní volají metody, pokud k nim mají oprávnění
- Dotazy:
  - možno porušovat zapouzdření!
  - informace o datové struktuře je veřejná
  - čtení je řízeno a využívá systému práv

Dědičnost

- Úložiště pro nadtržidy i podtržidy
  - dotazy pro celou hierarchii
- Systém tříd persistentních i transientních
  - stejný jazyk manipulace, dotazů

„Datové“ typy

- Základní i další nabízené DBMS
- UDT
  - jejich efektivita je závislá na kvalitě developera
a
  - možnostech DBMS

Čisté OODBMS

- standard ODMG 3.0
  - nikde zcela nerealizován
  - pouze ideový rámec, nikoli syntaxe
- objektový model OMG
  - třídy, stavy, metody
  - vztahy
- bindingy k OO jazykům
  - OO programování perzistence je OO nativní

OODBMS

- specifické aplikační oblasti

2. soustředění

Datamining

Podmínky nasazení

- Efektivně uspořádaná konzistentní data
  - odstraněné nedostatky, konsolidované
- Znalost problematiky
- Představa o tom, co se chce zjistit, najít
- Kvalifikace v dataminingu
- Dataminingové nástroje

Proces dataminingu

- Trénovací data
- Ověřovací data

Metody

- Rozhodovací stromy
- Asociační pravidla
- Neuronové sítě
- Regresní analýza
- Shluková analýza

„Ruční“ datamining

- Vhodné SQL dotazy
- +
- grafická vizualizace

Hierarchické uspořádání

Příklad 1 – subordinance

Každý žoldák má bezprostředně nadřízeného, potřebujeme sledovat linie subordinance.

Příklad 2 - kusovník

Kosmická loď se skládá z mnoha dílů, jež mohou samy být složeny z dalších dílů. Je nutno, aby bylo možno sledovat, z čeho se který díl skládá, v libovolné úrovni kompozice.

Co zachycuje

- Celek – část:
nadřazený element obsahuje elementy jemu podřízené
  - širší – užší pojem (množina – podmnožina)
  - množina – prvek (prvky různého typu)
- Nadřízený – podřízený:
nadřazený element zodpovídá za elementy jemu podřízené
- Předchůdce – následník:
kauzální následnost

Přístupové cesty

- Od kořene dolů
  - Využití při klasifikaci
  - Nadřazený prvek zná cesty k jemu podřízeným
- Rekurze
  - Začít se dá kdekoli
- Přímý přístup podle ID, hodnoty
  - Indexy... (ev. hierarchické)

Příklady

- Fyzická pošta, územní správa
- Internetové domény
- Firemní organizace
- File system
- LDAP
- Textové dokumenty
- XML

Textové databáze

- Dokument
  - titul
  - autor, ...
  - klíčová slova
  - kapitola
    - subkapitola
      - odstavec
        - věta
          - slovo

Vyhledávání v textových db

- Podle struktury (dokumenty spořádaně strukturované)
- Podle termů
- WWW
  - Jak to dělá Google?
  - Sémantický web...?

XML dokumenty

- Relativně čitelné pro člověka (ukecaný)
(samovysvětlujícínost má ale své meze)
- Doporučené W3C
- Otevřený volný standard
- Parsování standardními parsery
  - ověřování
  - zpracování

Kritika XML databází

- Hierarchická struktura
  - vs. vztahy n:m
    - obtížná normalizace
  - vs. jiné „pohledy“
  - relativismus designu
- Zmatečné konstrukty
  - namespaces
  - atributy

Výhody XML databáze

- Organizace dat odpovídající přenosovému formátu
- Snadná adaptace schématu na změny
  - oproti relačnímu modelu
- Komplexní validace
  - Kompletnost a správnost dokumentu
  - Pravidla pro „datové typy“ (regulární výrazy...)
- Otevřené standardy XML (~SQL)
  - XPath, XQuery

Databáze a časový faktor

Příklad

Navrhněte databázi pro aplikaci vyhledávání spojení (vlaky, autobusy, letadla, MHD).

Pojmy související s časem

- Předchozí, následující
- Časový interval
- Historie
- Současnost

Klasický databázový přístup

- Databáze si uchovává celou historii

Měřicí přístroj

V tabulce T máme pole cas a pole cis_udaj, cas je UNIQUE.

Najděte všechny případy, kdy bezprostředně časově následující cis_daj je nižší než jeho předchůdce.

(Kdy došlo k poklesu teploty?)

Měřicí přístroj – SQL

```
SELECT t1.cas, t1.cis_udaj,t2.cas, t2.cis_udaj  
FROM T t1, T t2  
WHERE t1.cas<t2.cas  
AND NOT EXISTS (SELECT * FROM T t3  
WHERE t1.cas<t3.cas AND t3.cas<t2.cas)  
AND t1.cis_udaj>t2.cis_udaj;
```

Kde je chyba?

Nutnost použít konstrukce EXISTS je způsobena nevhodným návrhem tabulky T.

Pokud by obsahovala sloupec s číslem měření, úloha by byla rázem velmi jednoduchá.

Více sledovaných veličin?

- Přichází údaj o času, komoditě a její ceně.
Řešíme úlohu „průběh cen“
- kdy došlo k jaké změně ceny které komodity?
- Číslování přicházejících „záznamů“ nepomůže...
- Je třeba nalézt následující „záznam“ pro danou komoditu.

Více sledovaných veličin

- Seřadíme:

↓   ↓
komodita   čas   cena

- Řešení podobné jako v předchozím případě, zpracujeme sériově
  - možno i v tabulkovém kalkulátoru...
- Problém tohoto řešení: potřebujeme paměť pro celou tabulku.
- =dávkové zpracování celé historie

Řešení 2

- Pamatujme si poslední cenu pro každou komoditu, jak data přicházejí
- Nepotřebujeme znát vše najednou, jen to poslední
- Sledujeme „proud dat“

Proudy dat

- Nutná paměť jen pro potřebou část fronty přicházejících dat
- Zpracování „dotazů“
- Oznamování událostí

- Je to databázové zpracování?
  - Zprávy nebo události můžeme ukládat do skladu
    - pro učení

XML data

- Dokument jako proud

Časová razítka, verze

- Časové razítko vzniku/změny záznamu
  - Čas vzniku – předchozí problémy (průběh veličin?)
  - Čas změny – co bylo před změnou?
- Verze (co bylo před změnou)
  - Možný návrat k předchozím stavům
  - Formálně stejné jako při „času vzniku“, ale jiná interpretace, jiný interface

Transientní data

- Omezení životnosti záznamů
  - Jak hlídat, ošetřovat rušení prošlých?
    - diskrétní vs. spojitý čas
- Události způsobené časem

Události způsobené časem

- Posílání upomínek po vypršení lhůty
  - Lze triggerem?

Události způsobené časem

- Zpracování v diskrétních časech

nebo

- Stálý démon, pracující v malých cyklech
  - pouze dávkové zpracování

Zpracování časového faktoru

- Sériové
- Klasické* databáze nabízejí slabé, těžkopádné prostředky

* hierarchické, síťové, relační, objektové

3. soustředění

Návrh a provoz databází

Projekt IS

- Rozeznání potřeby
  - specifikace požadavků I
- Rozhodnutí o cestě realizace
  - vlastními silami
  - zakázkou IT firmě
- Volba řešení
  - vývoj na míru
  - využití hotového typového produktu

Vývoj IS

- Analýza požadavků II
  - funkcionalita
  - časové požadavky
  - informační požadavky
- Zjištění omezení
  - finanční, časové, lidské zdroje, prostorové...
  - business pravidla
- Modelování

Modelování IS

- Klasické strukturované
  - procesní/funkční část
  - informační/datová část
  - business pravidla
- Moderní objektově orientované
  - use case
  - class diagram
  - sequence diagram
  - ...

Design IS

- Design dat
- Design funkcí/aplikací
- Design nasazení
- Design bezpečnosti
- Design budoucí správy, zodpovědností
- ...

Nasazení a provoz IS

- Správa, servis problémů
- Sběr a správa připomínek
- Doladování
- Doprogramování
- Úpravy v rámci navržené koncepce

- Požadavky přesahující rámec současné koncepce...?

Nový projekt

- Nová analýza...
- Mezi omezeními je požadavek na hospodárné využití stávajících investic a stávajících systémů

Datová dimenze IS

- 1 Úvodní analýza, požadavky
- 2 Design
- 3 Nové požadavky
- 4 Rozšíření?
  - Bez zásadnějších problémů
- 5 Úpravy?
  - Radikální změny představovaly a představují zásadní obtíže!

Datový model

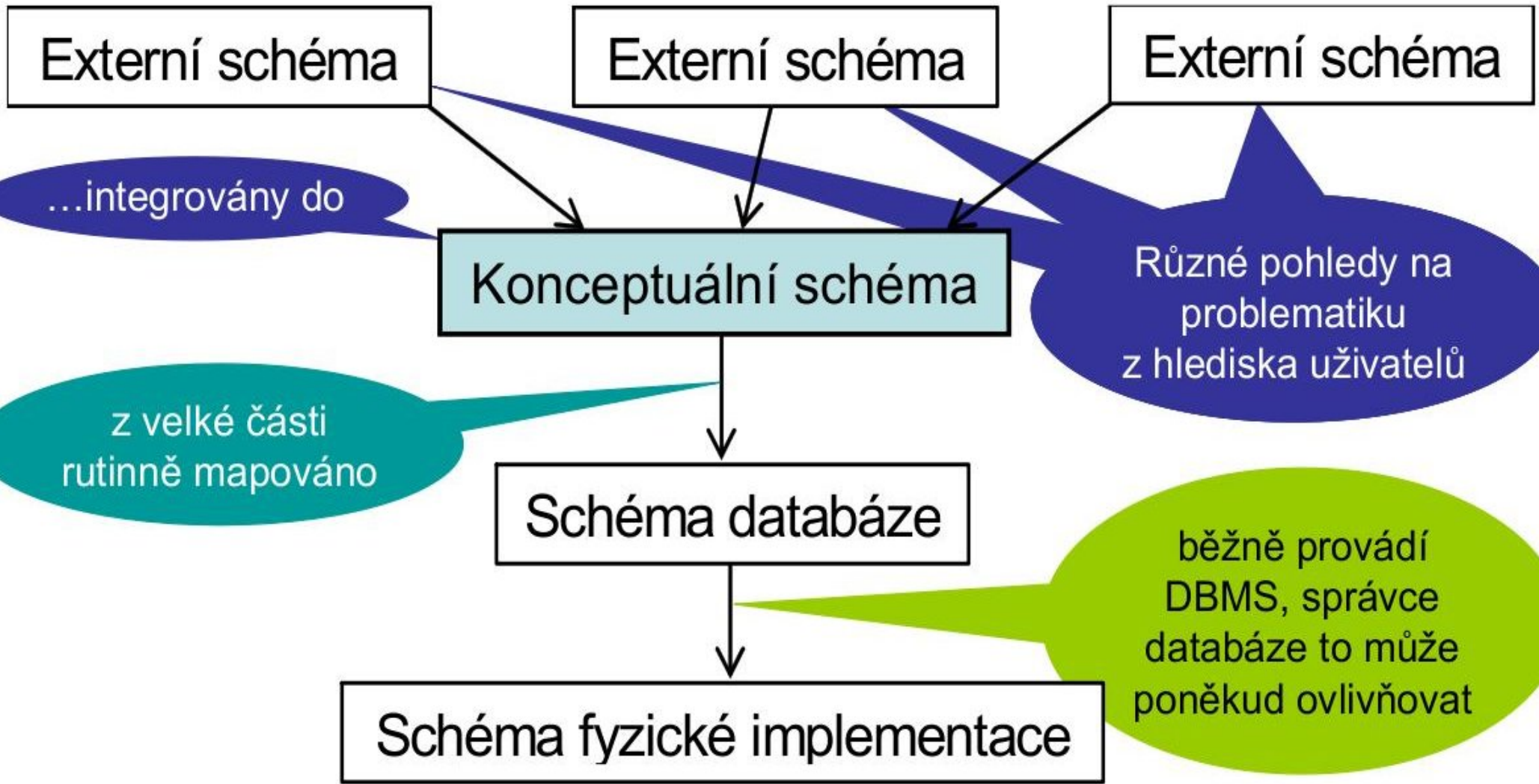
- Jak dosáhnout stability struktur dat pro danou oblast zájmu?
  - Oblast zájmu se také může rozšířit...
- Osvědčilo se: věrnost realitě
  - protože nové požadavky jsou o stejném světě

Princip tří schémat (ANSI/SPARC 1975)

- Externí schéma
  - pohled uživatelů
- Analytický, konceptuální model
  - model světa
- Interní schéma
  - datové struktury

Postup shora dolů

- Externí schémata
  - pohledy uživatelů
- Analytický, konceptuální model
  - model světa
- Logický model designu
  - bez rozhodnutí o implementačních technologiích
- Implementační schéma
  - volby v rámci implementačních technologií

Externí schéma

Externí schéma

Externí schéma

...integrovány do

Konceptuální schéma

Různé pohledy na problematiku z hlediska uživatelů

z velké části rutinně mapováno

Schéma databáze

běžně provádí DBMS, správce databáze to může poněkud ovlivňovat

Schéma fyzické implementace

Konceptuální schéma

- Srozumitelný a věcně správný model, na jehož základě bude databáze navržena
  - srozumitelný, přehledný
  - vše podstatné
  - věcně správný

  - konceptuální, nikoli technologický

Konceptuální schéma

- Společný základ pro chápání objektů aplikace uživateli, analytikem, správcem databáze i programátory

Konceptuální schéma

- Poskytuje dokumentaci:
  - k ověření správnosti analýzy
  - východisko pro seznámení se stávajícími databázovými strukturami
  - východisko při analýze nových požadavků

Jak dělat konceptuální schéma?

- Analyzovat uživatelské požadavky
- Analyzovat realitu

Jak analyzovat realitu?

- Přístupy:
  - Entity a vztahy mezi nimi
  - Všechno jsou funkce
  - Objekty a jejich role
  - Objekty, třídy,... v objektovém přístupu

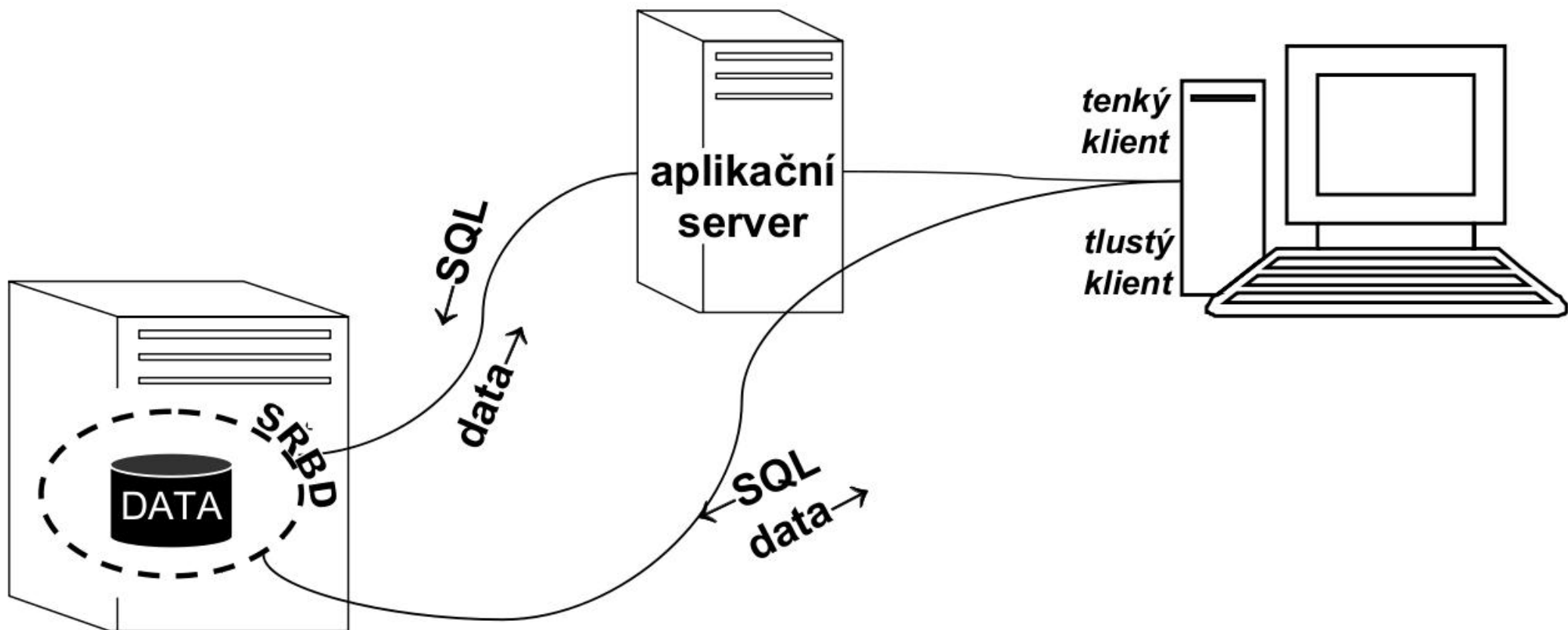
Příklad

Sledují se zápasy (kdo jsou domácí a kdo hosté, jaký je výsledek zápasu). Každý zápas píská 1 hlavní rozhodčí, 2 čároví, 1 náhradní rozhodčí. Eviduje se, za který tým hráči hrají (za jediný) tým v dané lize. Sleduje se skóre hráčů v zápasech. V dané lize dva týmy spolu hrají právě jednou jako domácí a právě jednou jako hosté.

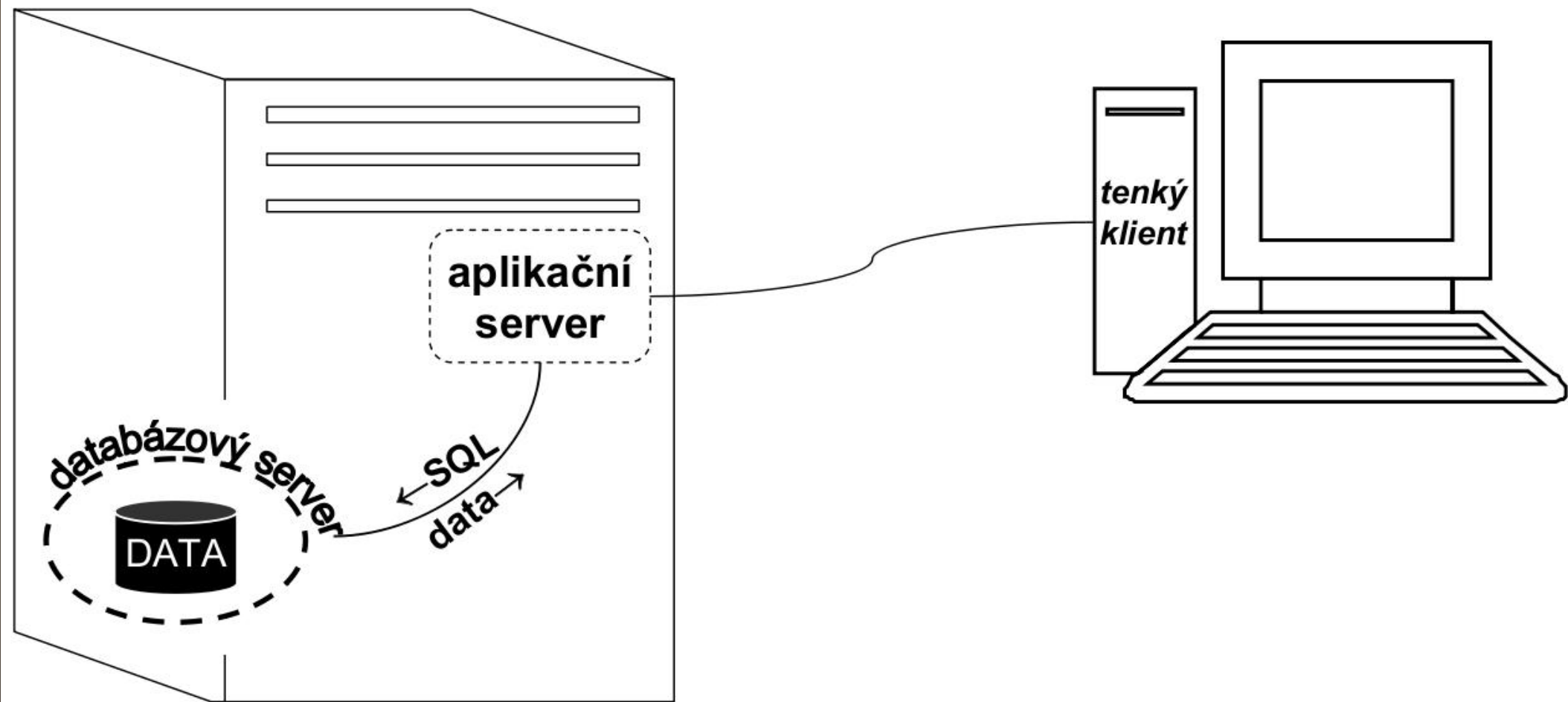
Datové modelování - podklady

- <http://krokodata.vse.cz/DM>
- <http://nb.vse.cz/~palovska/4it218/KoncMod.zip>
- <http://nb.vse.cz/~palovska/Sa321/MetodaInformacniAnalyzy.zip>

Nasazení a provoz databáze

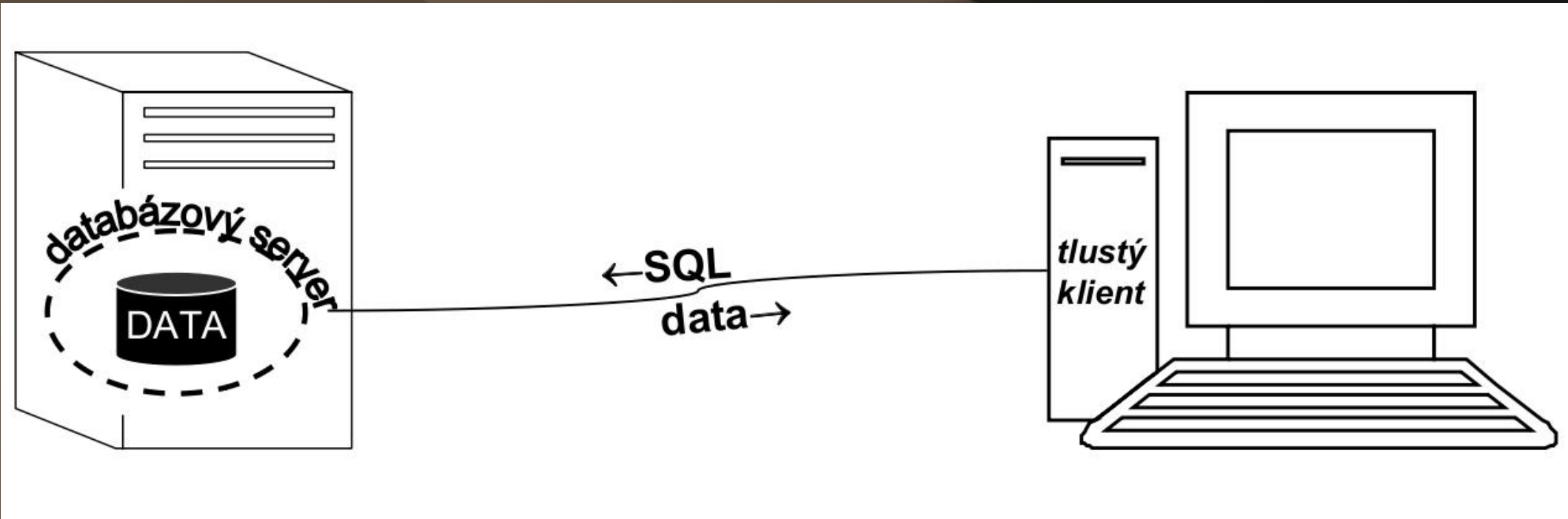

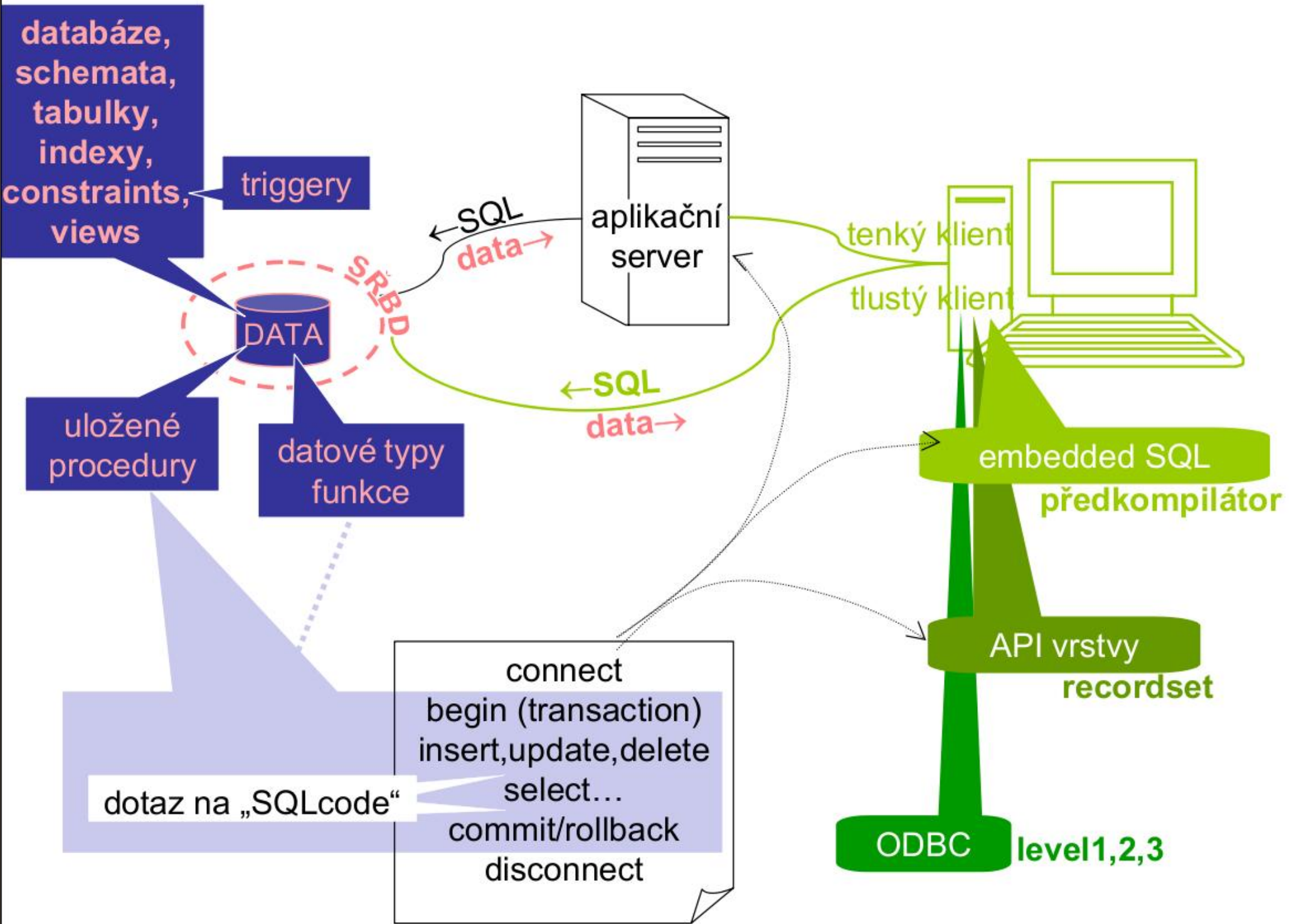
Nasazení databáze, jiná varianta

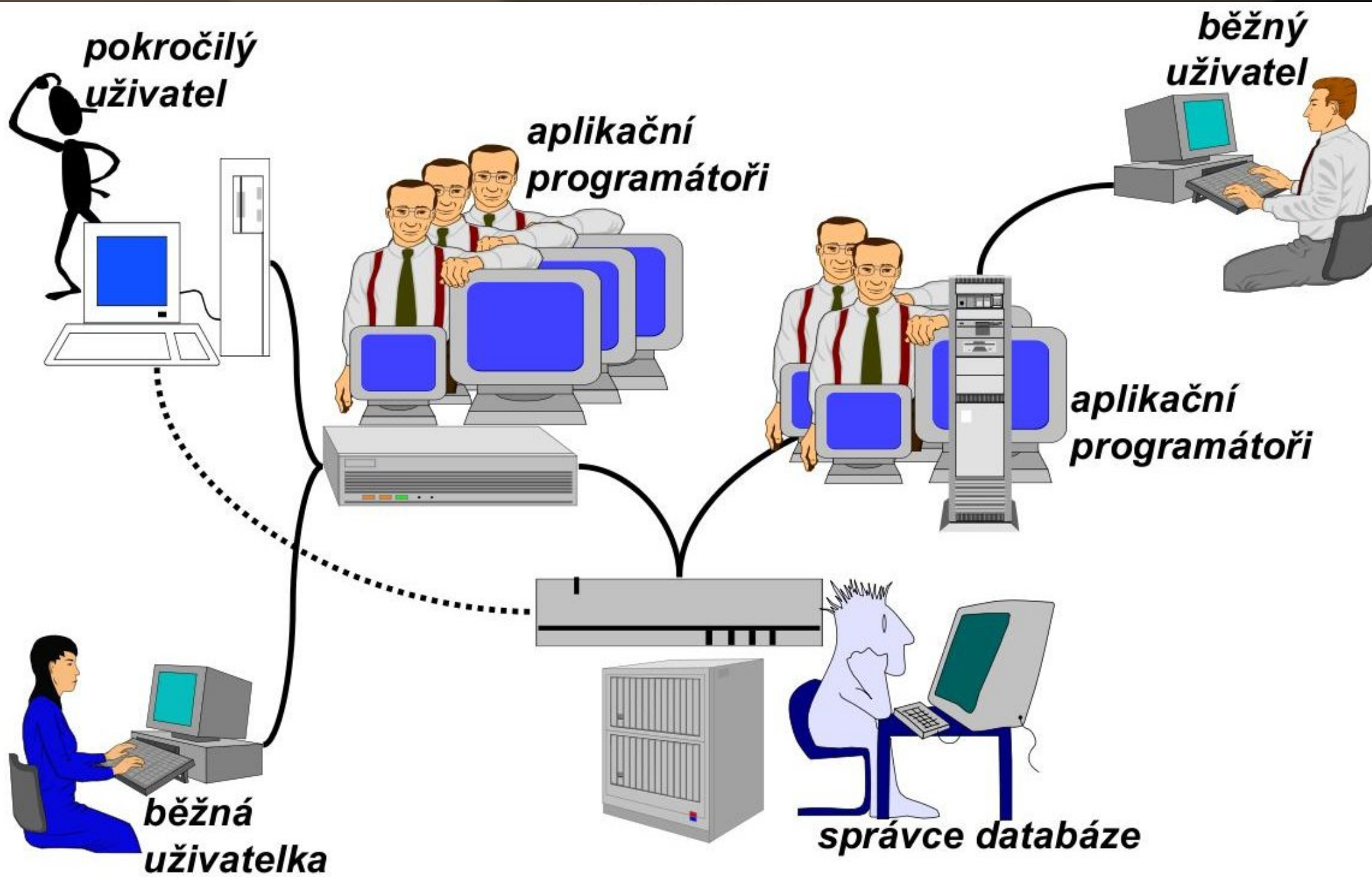

Klientská „databáze“

Provoz databáze

Správce databáze

- Zná, které aplikace potřebují jaká data
  - spravuje bezpečnost
- Udržuje design tak, aby bylo možno rozvíjet
- Reaguje na provozní výkonové požadavky
  - radí programátorům při optimalizaci
  - optimalizuje prováděcí plány dotazů
  - spolupracuje na uložených procedurách
  - upravuje fyzické struktury
  - nasazuje další hw prostředky
  - nasazuje další db enginey

Nový projekt IS a databáze

- Záhodná je informační kontinuita
  - nadále udržuje správný návrh dat
  - export a import dat
  - zálohy...
- Řešení přechodové doby
  - paralelní provoz starých a nových systémů
    - zajišťování konzistence informací